

Muhulane

Nr 10 (420)

Oktoober 2024 (viinakuu)

Muhu leht

Muhu valla eelarvest **omaalgatuslike tegevuste** toetuse taotlemise 2024. a 3. vooru tähtaeg on **15. oktoober 2024**. Toetuse eraldamise tingimused ja vajalikud vormid on leitavad

www.muhu.ee/et/toetusmeetmed2

Bussipeatuste nimed muutusid

Maakonna bussiliinide sõiduplaanidesse on alates 1. oktoobrist 2024 viidud sisse peatuste nimede muutmised:

Hellamaa I – **Leedumäe**,
Kallaste I – **Kallaste-Aru**,
Kallaste II – **Kallaste**.

Eesti-Läti neljanda elektriühenduse eriplaneeringu lähteseisukohtade avalikustamine

Avalik väljapanek

Planeeringuga kavandatakse Eesti-Läti neljas elektriühendus Saaremaa läänerrannikuni. Materjalidega saab tutvuda avaliku väljapaneku käigus **23. oktoobri**ni 2024 riigi planeeringute kodulehel riigiplaneering.ee või paberkandjal Muhu Vallavalitsuses.

Avaliku väljapaneku vältel saab lähteseisukohtade ja mõjude hindamise programmi kohta esitada kirjalikke arvamusi kuni 23.10.2024 aadressil info@agri.ee või Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Suur-Ameerika 1, Tallinn 10122. Kontaktisik Marju Kaivapalu (marju.kaivapalu@agri.ee, tel 5851 0632).

Avalik arutelu toimub Hellamaa külakeskuses T, 29. oktoobril kl 17.30.

ISSN 1736-289X

9 771 736 289007

Õnnelikud lapsed = õnnelik maailm

Just sellise eesmärgi võtsime endale täitmiseks Muhu lasteaia Munuke sel õppeaastal. Ehkki sõnad tunduvad suured ja kõlavad, on selle taga siiski tõsine sisu. Igapäevatoos märkame, et meie hoole alla usaldatud lapsed seda just vajavadki.

Et ma tohin personali nimel niimoodi väita, küsisin asjaosaliste endi käest nende arvamust.

Mis teeb sind õnnelikuks, laps?

“Kui emme ja issi mind kallistavad!”

“Kui ma saan kingitusi!”

“Kui emme ja issi ja parim sõber saaks kogu aeg minuga koos olla.”

“Kui saab mängida põnevaid mängu!”

Neid väljaütlemisi kuulates ja nende sõnade taha vaadates oleme veendunud, et lasteaia saame me väga palju ära teha laste õnnetunde suurendamiseks.

Täidame iga päeva põnevate mängudega, nii et laps ise vaid lustib, kui tarkused mängu käigus nähtamatult teda täidavad. Hoiame rühmakaaslastega häid suhteid, nii et see parima sõbra kohalolek oleks toetav ja abistav. Väärtustame kodu ja lähisugulasi ning julgustame lapsi oma tunnetest rääkima. Käed on kallistamiseks ja selleks on alati aega!

Kindlustame, et kõik lapsega tegutsevad inimesed usuvad lapse võimetesse, motiveerivad tegutsema ning tagavad turvatunde ja eduelamuse. Sel juhul ongi lapse päev lasteaia kingitus – täis kõht, turvalised täiskasvanud, sõbralikud suhted eakaaslastega, liikumine värskes õhus, imeline looduskeskond, vabadus teha valikuid, avastusretked teadmiste teel ja mäng, mäng, mäng!

Kui me tööpäeva jooksul saame lapse sülesoojas olemise soovi täita või pai-defitsiiti vähendada, lahke sõna mõju näidata või ärakuulamise võluvõimet lubada, siis meie laste väike maailm muutub iga päevaga paremaks. Me ise muutume paremaks. Et kõlama jääks moto: **me ei taha olla paremad kui teised, me tahame olla paremad, kui olime eile!**

Maris Mägi

Muhu Lasteaed Munuke õpetaja

Tarkusepäeval lustisid lapsed koos Pipiga.

Muhulased koos ministriga Kihnus

Sellesügisese Muhu külanemate õppereisi sihtpunktiks oli valitud Kihnu. Et sinna parajasti juhtus ka regionaal- ja põllumajandusminister Piret Hartman, kes oma kaaskonnaga tutvumise saarega vapralt kaasa tegi, oli pigem nagu Näres-saare Tiidu ruskete juuste ukseleangi puudutus Jaan Krossi raamatus „Keisri hull“ – ehk pigem juhus.

Nimelt korraldab minister reedeti tutvumisi erinevate Eesti piirkondadega, seekord siis tuldi Kihnusse.

Reisi rahastasid traditsiooniliselt MTÜ Saarte Kaastöökogu ja Muhu Vallavalitsus, lisaks reisi-huviliste omaosalus. 21 külanema ja asjaomase vallaametniku tutvumispäev kulges 6. septembril, imeilusalt algava sügise päeval

varavalgest hilisõhtuni. Rootli keeras nagu ikka Aarne ja vägesid juhatas valla arengujuht Annika.

Kihnu läksime Munalaiu sadama kaudu. Parvlaev Kihnu Virve isegi kõikus veidike enne Kihnu sadamasse jõudmist. Kujutasime endile ette, kuidas see reis võiks kulgeda tormisel sügispäeval.

Loe edasi lk 7.

Värske kooljuhi mõtteid koolielust

Signe Matteus

Minu teekond haridusmaastikul sai alguse neli aastat tagasi, kui ma lõpetasin 26 aastat kestnud diplomaadi karjääri ja asusin tööle koolis. Kuidas ja miks sai minust koolijuht Muhu Põhikoolis? Mulle lihtsalt meeldib koolis. Ja Muhu puhul köidab mind siinne tugev identiteet/ pärandkultuuri väärtustamine ja kogukonnatunnetus.

Mulle on alati meeldinud töö inimestega, probleemide lahendamised ning uute suundade väljaarendamised. Koolijuhi töö õpilastega, kolleegidega, lapsevanemate ja erinevate huvigruppidega on äärmiselt põnev ja isegi loominguline. Muidugi annan endale aru, et töö koolis nõuab palju ning on tohutult vastutusrikas.

Erakogu

Koolijuht on koolikultuuri kujundaja ja arengu suunaja ning koolijuhist sõltub see, milline õhustik valitseb koolis. Koolijuht peab koolis olema nähtav ning teda peab saama usaldada. Minu jaoks on oluline väärtus koolijuhi töös ka soov olla kasulik, tunne, et minu tegemistel on suurem mõte ja tähendus.

Põneva kultuuriajaloolise ja pärimusliku taustaga Muhu koolis töötamine ning koos kooliperega selle arendamine annab palju võimalusi uuteks ja vahvateks tegudeks. Küllap iga koolijuht soovib, et kool, kus ta töötab, oleks parimatest parim. Mis aga on hea kooli mõõdupuu? Minu jaoks ei ole hea kooli tunnuseks üksnes akadeemilised tulemused. Hea ja õnneliku kooli mõiste on märksa laiem, keskel kohal on lapse heaolu ja turvatunne, mis omakorda soodustavad häid akadeemilisi tulemusi. Aga lihtsalt öeldes on minu arvates hea kool see, kus kõik tunnevad end hästi, kuhu tahavad tulla nii õpilased kui ka õpetajad ning mille üle tuntakse uhkust. Soovin, et lapsed oleksid teadlikud

sellest, et kõikide võimaluste ukSED on nende jaoks valla ning et Muhu Põhikoolist saavad nad vajaliku tööriistakasti, mille abil oma unistusi ja soove ellu viia. Neid aitavad meie õpetajad, kes on suurepärased isiksused ning kelles on palju loovust, sära ning tahtmist, et ka meie õpilastest kasvaksid isiksused.

Oma töös pean ma oluliseks ka kõikide osapoolte – õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate, koolipidaja/vallavalitsuse – ning kogu kogukonna kaasamist, sest head ideed ja lahendused tulevad asjalike arutelude ja koostöö kaudu.

Muhu Põhikoolil on ees hästi põnev ja rohkete sündmuste ja väljakutsetega kooliaasta ning minul on suur rõõm olla selles osaline.

Orissaare gümnaasiumis plaanitakse taas käima panna merendusklass, kirjutab 1. oktoobri Saarte Hää. Merelise kutseõppe taastamise idee autor on Eesti meremeeste sõltumatu ametühingu esimees, Kõinastu külavanem Jüri Lember. Merendusklassi lõpetaja võiks saada edaspidi madruse, motoristi või kipper-mehaaniku kutsetunnistuse.

Väikesaarte toetusprogramm 2024. a taotlusvoorust saavad toetust kolm Muhu valla projekti, teatas 26. septembri Saarte Hää: Kesse Vabatahtlik Päästeühing MTÜ kompaktses teleskooplaaduri soetamiseks, Muhu Merepääste Seltsi päästekaatri ostmiseks Kesse, Viire ja Kõinastu elanike ja külastajate tarvis ning MTÜ Kesse Kogukond transpordipaadi ostmiseks.

Volikogu 18. septembri istungi päevakorrast

- Kinnistute koormamine isikliku kasutusõigusega (Koguv: muuseumi parkla, külatee, muuseum, külavahetee - Enefit AS kasuks; Pallasmaa külatee - Elektrilevi OÜ kasuks; Võiküla munakivitee ja Kuivastu külatee - Elektrilevi OÜ kasuks),
- määruse „Tunnustusavaldused ja nende andmise kord“ 1. lugemine,
- informatsioonid ja arutelud (uued vallatöötajad, kaasav eelarve, osalemine turismi- ja rahastamis-otsused).

Toronto Eesti Koolis algas juba 75. õppeaasta. Muhulased on esindatud koolis koguni kolmel tasandil. Nimelt on pildil Katrin Sõmermaa (kooli direktor, paremal), Kadri Tüür (eesti keele õpetaja) ja Taavi Pehlak (1. klassi õpilane).

Kadri põhitöökoht on Toronto Ülikoolis, aga Eesti Koolis on ta vabatahtlikuks abiks.

Kooliperele sai ka tutvustatud Kadri koostatud Muhu Oabitsat, mis 1. koolipäeva puhul nõnna uhkesti teemaga sobis.

Siitpoolt soovime kena kooliaastat ka Muhu koolile!

Katrin Sõmermaa

Tervitused Torontost

Erakogu

Vallavalitsuse istungitelt

10. september
Korraldatud jäätmeveost vabastati ajutiselt 3 kinnistut.

Otsustati seada sundvaldus avalikes huvides vajaliku tehnovõrgu talumiskohustuse kehtestamiseks Koguv k Käsperi kinnistule Enefit AS kasuks uue side maakaabelliini talumiseks.

Otsustati korraldada avalik kirjalik enampakkumine Muhu vallale kuuluvate maaüksuste põllumajanduslikuks kasutuseks rendile andmiseks Koguv k Ansu küte ja Kantsi k Adopõllu kü kohta, enampakkumine kestab 7. oktoobrini.

Kooskõlastati puurkaevu asukoht Kuivastu k Merevälja mü-l ja Kantsi k Tähvena mü-l.

Väljastati projekteerimistingimused

Pädaste k Uie-Värava mü abihoone ehitusprojekti koostamiseks.

Väljastati ehitusluba:

- Simiste k Adja mü puurkaevu rajamiseks,
- Pallasmaa k Urva mü üksikelamu püstitamiseks.

Kinnitati avaliku ürituse, Külaseva sügisfestivali toimumine 14. septembril Külaseva külaplatsil.

Määrati sotsiaalhoolekandeline hüvitis (hooldaja ja hooldaja toetus). Otsustati eraldada toetus Saaremaa Gümnaasiumile meelelahutusliku revüüetenduse korraldamiseks.

Otsustati läbi viia alla lihthanke piirmäära jääv hange „Hellamaa külakeskuse väliskanaliseerimise rekonstrueerimine“.

Vaadati läbi volikogu materjalid.

17. september

Korraldatud jäätmeveost vabastati ajutiselt 1 kinnistut.

Otsustati jagada:

- Levalõpme k Nuka kü: Nuka ja Suurtiiru (mtm-d),
- Päraste k Piirikivi kü: Piirikivi ja Nurgakivi (mtm-d).

Väljastati ehitusluba:

- Nautse k Muku mü elamu püstitamiseks,
- Paenase k Teedumatsi mü puurkaevu rajamiseks,
- Raugi k Männarahnu mü puurkaevu rajamiseks.

Kooskõlastati puurkaevu asukoht Paenase k Tänavasuu mü-l.

Otsustati toetada Saaremaa olümpiavõitja Voldemar Väli pronkskuju püstitamist Kuressaare spordikeskuse juurde.

Kui saared ühendavad jõud: Muhus toimusid IX laste pärimuspäevad

20.–22. septembrini toimusid Muhus IX Saarte laste pärimuspäevad “Meite kodu luod!”, kus osalesid lapsed Vormsilt, Hiiu- maalt, Muhust, Mustjalast, Sõrvest, Orissaarest, Pranglilt, Kih- nust ja Ruhnust. Kokku võttis osa 102 last, keda saatsid nende tublid õpetajad ja juhendajad.

Pärimuspäevi alustati meele- oluka rongkäiguga läbi Liiva küla, mis andis üritusele väärrika ava- löögi. Nädalavahetuse jooksul jagati osalejatele rohkesti teadmisi ja oskusi Muhumaa pärandist ja kultuurist. Lisaks kodusaart tut- vustavale ekskursioonile toimusid töötoad, külastati õhtuhämaruses

Muhu Katariina kirikut, peeti ühine kontsert ning simman, mis lõi tõelise peomeeleolu. Piduliku lõpetusena langetati pühapäeval Saarte laste pärimuspäevade lipp ning kuulutati välja järgmise aasta pärimuspäevade korraldaja – Saaremaa!

Selle kauni koosviibimise ees- märk on tähistada ja hoida elus meie esivanemate rikkalikku pärandit ja kultuuri. Traditsioonid, laulud, lood ja kombed, mida noored õpi- vad, on osa meie identiteedist, juurtest ja südameist. See nädala- vahetus kinnitas, kui oluline on oma juuri tunda, neid hoida ja edasi anda noorematele põlvkondadele –

traditsioonid, mis meid ühendavad ja mille üle võime uhked olla!

Südamlik tänu kõikidele osale- jatele, pühendunud õpetajatele ja abilistele, kes oma oskuste, tead- miste ja energiaga muutsid Saarte laste pärimuspäevad meeldejäavaks ning aitavad hoida elus meie saare kultuuripärandit: Leena Peegel, Meelis Mereäär, Signe Matteus, Mall Noormets, Marlen Kirsell, Eva-Maria Kaasik, Kätli Saarkop- pel, Anu Kaljuste, Triinu Trau- mann, Peeter Dudnik, Heli Maisalu, Aili Õige, Liia Ots, Raido Liitmäe, Annika Auväär, Irena Tarvis, Mari-Ann Niinep, Lemme Aavik, Margaret Kaasik, Kai Kommel,

Lenna Aavik, Rasmus Saarkoppel, Tiina Saar, Ülle Kuusk, Aarne Jõgi, Ree Reinart, Liina Maisalu, Merike Randmets, MTÜ Oad ja Eed, OÜ Knutbus, OÜ Munuke, Muhu Puidukoda, Muhu Muu- seum, Muhu Noortekeskus, Muhu Põhikool ja Muhu Vallavalitsus!

Üritust rahastasid Eesti Rahva- kultuuri Keskus, Eesti Kultuur- kapital, Eesti Kultuuriseltside Ühendus ning kohalikud omavalit- sused. Elagu noored! Elagu kultuur! Elagu Muhu!

Saarte laste pärimuspäevad
2024 programmijuht
Marian Salum
(ka ühispidi autor)

Sügiskuu ja viinakuu Muhu Muuseumis

Muuseumis on nüüd sügistalvine hooaeg alanud ja külastada saab meid teisipäevast laupäevani kella 10–17ni.

19. septembril käisid Eda ja Meelis Kuressaare linnuses Endel Püüa raamatu „Maavalitsemine Saaremaa moodi“ esitlusel.

21. septembril külastasid muu- seumi, Üügu panka ja Rinsi kirikut erinevate saarte lapsed ja saatjad. Sel aastal toimusid Saarte Laste Pärimuspäevad Muhus. Muuseu- mis võtsid külastajaid vastu Eda ja Meelis, Siret turnis Üügu pangal ja Rinsi kirikust rääkis Juta Peegel. Meelis osales veel 20. septembril Liival rongkäigus ja laupäevaõhtu- sel simmanil.

27. septembril kohtusime Muhu Lasteaia „Munuke“ lastega. Rääkisime mihklipäevast, korja- sime köögivilju ja mängisime erinevaid mängu.

27. septembril osales Meelis Kuressaare Saaremaa muuseum ajalookonverentsil, „1944 – sõja ja rahu vahel“.

2. oktoobril on muuseumisse tulemas Orissaare Gümnaasiumi 5. klass. Kavas tund Koolielus ja Toomal räägime mihklipäevast, vaatame vanu tööriistu, mida milleks kasutati ja kontrollime teadmisi viktoriiniga.

3. ja 9. oktoobril osaleb Meelis Tallinnas toimuval koolitusel „Kuidas selgelt ja kõitvalt muu- seumi väärtust tutvustada?“

Kunstitali näitusmüük Muhune „Jälg“ on selleks korraks lõppe- nud.

Meil on uudiseid, et Kunstitali tuleb juba oktoobris uus näitus, sel korral Marget Tafeli ja Sulev

Vahtra tööde näitus. Toimuvad ka loengud. Teavet näituse avamise ja õpitubade kohta edastame jooksvalt, kui kõik täpselt teada ja paigas.

Veebruaris avatud Vabadusristi kavalerile ja Tooma talu perepojale Mihkel Muulile pühendatud püsi- näitus sai täiendust vitriininäituse näol. Mihkel Muuli tütre tütar Mari Thornburg saatis Muhu Muuseu- mile pildid oma suguvõsast läänes. Neid saab näha Tooma talus Mihkli perekonnale pühendatud näitusel.

Muhu Muuseumi kodulehel www.muuseumi.ee on alapeal-

kirja „Virtuaalnäitused“ all mitu näitust: „Reisil Juhan“ (rohkem faktipõhine, mitte väga tekstiline), „Juhan vaderid“, „Naised Juhan Smuuli elus“ ja „Juhan Smuul Koguva rahva ja lähedaste mäles- tustes“. Tekstid on koostanud Eda Maripuu ja igal aastal Juhan Smuuli sünniaastapäeva tähistades on üks neist teemadest kuulajatele ette kantud. Kellel pole õnnestunud neil kordadel muuseumi külastada, saavad nendega tutvuda kodus arvuti vahendusel. Head lugemist!

Tervitustega

Siret muuseumist

Lasteaed tegutses muuseumis.

Väinatammil pole enam õhuline ega elektriposte, teatas 12. septembri Saarte Hää. Sõrestikmasti Väinatammi Saaremaa-poolses otsas jättis Elering Saaremaa valla palvel alles. Elekter jõuab Saaremaale nüüd mööda merekaableid.

Moonisaare kaubamärgi ja prindistuudio omaniku, Muhuteemaliste poekottide autori, disaineri Moonika Janet Saare otsingutest kirjutas 14. septembri Saarte Hää. Hea on elada maal, kus infomüra ei mata enda alla ja loodus hoiab. Kohas, kus elu ja inimesed on päris.

Parvlaevast **Tõll** kirjutas 14. septembri Saarte Hää.

Pauliine Vapper 28.10.1904 - 26.2.2004

Kõue Liina oli legend juba oma eluajal. Nüüdseks, mil ta lahku misest on möödas juba veidi üle kahekümne aasta, on Muhusse tulnud palju uusi inimesi, kes pole Kõue Liinast kuulnudki. Või oligi ta täht loodud särama sel ajal, kui ta maapeal toimetas? Ometi on nii minu kui kõigi teiste „kõuekate“ jaoks tegu inimesega, kes oma olemasoluga on meid vorminud just nendeks, kes me täna oleme. Seetõttu otsisingi üles ja täiendasin oma kunagi kirja pandud ja kirjan dusemuuseumile saadetud Pauliine Vapperi ehk Kõue Liina ehk Kõue emme ehk Puruvana elulugu.

Tänavu möödub Kõue Liina sünnist 120 aastat.

Vanaema oma 90. sünnipäeval.

28. oktoobril (u.k.j) 1904. aastal sündis Riias Trinitatise tänava ühes korteris Muhust pärit merekaru Madis Saariku naisel Marel tütär. Noorpaari esiklaps sai nimeks Pauliine. Sellest hetkest oli alanud Kõue Liina ligi sajandipikkune elu. Terane tüdruk õppis varakult lugema isa selja tagant ajalehte piiludes ja talletas mälu kõik vanad mere-meestelaulud, mida isa õhtuti laulda armastas. Liina (Pauliineks jäi ta enda sõnul vaid kirikuraamatus) oli Riia linnapreili kokku kümme aastat.

Esimese ilmasõja puhkedes kolis perekond Muhusse. Selleks ajaks oli pere suurenenud kahe poja, Villemi ja Martini, võrra. Pauliine tilluke õeke Marie oli aastaselt Lätimaa mulda puhkama viidud. Riiga jäi pea kogu perekonna varandus, sest pereisal oli plaan peale sõja lõppemist Riiga tagasi pöörduda. Elu läks aga teisiti. Liina pole sünnilinna rohkem elus saanudki.

Eks esimesed aastad Muhus olid linnapreilile rasked. Polnud ta ealeski lehma lüpsnud ega lammast niitnud. Maainimese meodi elama õppis hakkaja tüdruk aga ruttu. Linnas elades ei olnud keegi suutnud temalt võtta Muhu kadakalist-siket verd ja tahte jõudu. Algul elas perekond Suuremõisa Toomul sugulaste juures. Siis aga ostis isa Lahekülas Loigu vabadikukoha ning sel ajal, kui nooremad vennad mandril tööga raha teenisid, aitas Liina kodus maja ehitada. Aastad lendasid ja Liinast sirgus nägus piiga. Tema ellu tuli esimene armastus. Pruudieas tüdruk lasi kätel käia. Vaja oli veimevakk valmis saada. Sellest ajast on mälestusena säilinud roositud Muhu tekk. Liina kosilase aga viis tuberkuloos hauda.

Aeg ravis haavad ja kui Kõue Ants Suuremõisast tuli mõned aastad hiljem Liinat kosima, andis neiu oma „jah“-sõna. Ehkki mitu korda kolinud, oli Liina seni harjunud pisut rikkama eluga kui see, mis teda Kõuel ootas. Aga sitke ja kangena, nagu ta oli, ei jäänud ta hätta ka nüüd. Esimese lapse ootamise ajast mäletas Liina üht kummalist unenägu. Ta esimene kallim seisis külalatel ja tahtis ulatada Liinale sirelioks. Oks oli aga närbunud ja Liina viskas selle maha. See nõiduslik unenägu osutus kurjaks ettekuulutuseks, sest väetikesena ilmavalgust näinud tütar Hilda maeti juba imikuna. Hilda asemele sündis õige pea Helga. Mõne aasta pärast tuli perre esikpoeg Jaan. Ajal, mil Euroopas möllas Teine maailmasõda, sündisid Kõue peres vaid poisid - Ants, Jüri ja Rein. Mobilisatsioon puudutas Kõue peret vaid kergelt. Kuna pereisa Antoni silmanägemine oli lapsest saadik vilets, saadeti ta juba teisel päeval Kuressaarest tagasi koju. Sõda jättis pere kokku. Küll aga lahutas laastav surm. Vikatimees viis kopsupõletikuga kaasa imearmsa valgepäise pesamuna Reinu. Reinukest mattes otsustas Liina, et tahab oma leina leevendamiseks saada veel üht poega. Ja Madis sündiski samasuguse kahupeaga.

Aastad läksid, lapsed kasvasid. Kõue talust sai kolhoosipere. Pauliine toitis oma lapsi kangakudumisega. Selle „kuntsi“ oli ta selgeks saanud juba esimestel aastatel peale Muhusse kolimist. Viiekümne aastate teisel poolel tabas Liinat üllatus, kui tollased Orissaare rajooni emakeeleõpetajad pöördusid ta poole palvega õpetada neile vanu

rahvatantse ja mänge. Küllap oli kumu Kõue perenaise rõõmsameelsusest ja kergejalgsusest jõudnud naabersaarele. Sealt algaski ta tantsuõpetaja tee. Kui Pauliine nii vanaks jäi, et oli juba raske käia jala maha pikki kilomeetreid Piiri Rahvamajani, hakkasid tantsuhuvilised Pauliine juures kodus käima. Selleks ajaks olid Pauliine neli poega kõik oma pere loonud. Vaid tütar Helga jäi elama ema juurde. Pensionipõlves kantseldas Liina oma üheksat pojalt, andes neile edasi kõiki oma käsitööoskusi, huumorimeelt ja elurõõmu. Ka on ta lapselaste pealekäimisel kirjutanud ja laulnud neile linti mitmeid vanu meremeeste- ja külalaulu.

Kõue Liinat külastasid eluajal mitmed tele- ja raadioinimesed, et ta humoorikaid jutte ja rikkalikku laulu- ja tantsuvara lindistada. Päris suur osa sellest varamust on säilinud err-i arhiivis ning on kuuldav ja nähtav tänagi.

Kogu elu rahulikku maanaiselu elanud Pauliine kõige pöörasem eluperiood algas alles peale üheksakümne aasta sünnipäeva. Ju ei olnud Jumal teda ära kutsunud seepärast, et kõik, mis talle määratud näha, ei olnud veel nähtud. Üheksakümne kolme aastase kakkus Pauliine kodu lähedal õues lumehange. Ta oli läinud naabreid appi kutsuma tütrele Helgale, kes toas puusaluu murdis. Jõudmata naabrite väravani, emm kukkus ega suutnud püsti tõusta. Kui ta leiti, oli ta hanges lebanud üle neljateistkümnepäevase tunni. Nädala pärast oli täies elujõus Kõue Liina Kuressaare haiglast tagasi Muhus. Isegi nohu ei õnnestunud tal saada. Üheksakümne kuueselt andis saatus Pauliinele veelkord üle elada lapse kaotuse. Seekord tuli tal manalatele

saata poeg Ants. Enam mitte väike lapsuke, vaid kuuekümmne ühe aastane mees. Veel enne, kui Antsu surmast möödus kuu (täpselt sel päeval, kui nägi ilmavalgust Pauliine kolmeteistkümnepäevase lapselapselaps) tabas Pauliinet uus õnnetus - ta murdis puusaluu nagu mõni aasta varem tütar Helga. Kogu perekond kahtles, kas Kõue emmest enam üldse liikuja saab. Keegi ei võtnud riski paluda lasta arstidel teha operatsioon. Saatus aga seadis asjad nii, et arstid langetasid otsuse omapäi. Patsiendi ülikõrgest vanusest hoolimata oli süda tugev ja nad ei kahelnud hetkekski, et ta operatsiooni üle elab. Luu oli kokku lapi tud ja perekond leppinud sellega, et Liina ei pidanud allesjäänud elupäevi valudes piinlema, vaid võis rahulikult voodis lamada. Ainus, kes lamaja saatusega ei leppinud, oli Pauliine ise. Ta õppis käima veel enne, kui jalad sai alla ta õnnetusepäeval sündinud lapselapselaps. Rulaatoreid siis veel ei olnud. Abivahendiks kõlbas ka kerge plastmasstool, mida ta oma ees lükkas.

Lõpp saabus 26. veebruaril 2004. aastal.

Kaks päeva varem, vabariigi aastapäeva hommikul ei tõusnud Pauliine voodist. Ehkki vanima poja Jaani pere, kelle juures Liina nüüd elas, ootas emme kell kuus lipu heiskamise ajal laulma. Nii oli ta ju eelmisel õhtul lubanud. Järgmisel päeval hüüdis ta läbi une valjusti: „Ma ole surn!“ Võib olla lahus hing tõepoolest sel ajal kehast. Vaid süda tuksus veel pisut rohkem kui ööpäeva. Lõpp oli kiire ja vaikne, valudeta ja kerge.

Järg lk 5.

Tantsupilt 95. sünnipäevalt, partneriks Kõue talu uus peremees Indrek.

Pildid Kõue Liina lapselaste erakogudest

Vanu pilt Muhust

Piiri küla Piiri talu pärija Peeter Vaga Sillamäelt tõi muuseumisse üle 50 aasta tagasi tehtud fotod, kus on kujutatud Muhu suuremaid keskusi. Pildid on just seetõttu haruldased, et on pildistatud kohti, mitte inimesi, nagu tavapäraselt tehti. See, mida on pildistatud, on ka imekaunis käekirjas pildi taha kirja pandud, paraku aga mitte seda, mis aastal. Võib olla keegi oskab täpsema aja öelda.

Fotodel: Piiri keskuse vaade poe juurest; vaade magasiada juurest poe tagaküljele. Kolmandal pildil vaade vallamaja tagaküljele.

Pauliine Vapper

Algus lk 4.

5. märtsil sängitati Pauliine maamulda Muhu Luteri kalmistule poja Antsu kõrvale. Kindlameelse luterlasena ei soovinud ta saada maetud abikaasa ja kahe lapse juurde, Sepamäele õigeusu kalmistule, vaid just nimelt Luteri kalmistule.

Minu jaoks ei ole vanaema siiani surnud. Ta läks vaid taevasse kaitseingliks. Kuidas seletada muidu mu imelist pääsemist surmasuust täpselt kuu peale vanaema lahkumist. Autoga töölt koju sõites tuli mul äkki meelde, et on vanaema surmakuupäev. Ma polnud sellele päeva kohta mõelnud. Nüüd aga põikasin midagi mõtlemata surnuaialt läbi. Kui hakkasin surnuaiast koju sõitma, ei püsinud auto teel. Kiskus teine surnuaia väravas küll siia, küll sinnapoole. Rool ei allunud keeramisele. Helistasin abikaasa vastu ja selgus, et auto üks esiratas on all lahti. Abikaasa imestas veel, kust mul see mõte surnuaeda minna. Oleksin tulnud otse koju, oleksin pidanud suurel kiirusel tegema vasakpöörde. Sel juhul aga oleks auto lennanud suure tõenäosusega üle katuse ja ma oleksin pea ees maandunud omaenese kätega tehtud kiviktaimlasse. Mind päästis tookord, et pöörasin

paremale ja vähendasin kiirust. Surnuaiast tulles aga ei olnud veel hoog üleval. Seetõttu arvan ma, et vanaema kolis lihtsalt taevasse kaitseingliks. Ju ta nägi, et maiste jõudude abiga ei suuda ta meid enam kaitsta.

Mu noorem tütar nägi ilma valgust aasta ja viisteist päeva pärast vanaema lahkumist. Oma malbest ja tagasihoidlikust loomusest hoolimata on tema näol tegu sitke, kange ja sihikindla naisterahvaga. Mälu on tal ka sama võimas kui vaaremal, kes elu lõpuni kõiki vanu laule peast teadis. Justkui oleks Kõue Liina veidi uuel kujul uuesti sündinud.

Kunagi vanaema laulatuse ajal lausunud kirikuõpetaja õnnistuseks: „Saagu sinu sugu suureks nagu Saarel ja lapsi kui liiva mere ääres“. Ja tänaseks päevaks ei jõua Kõue Liina järeltulijaid enam muul moel kokku lugeda, kui need tuleb lihtsalt kõik üles kirjutada ja ära nummerdada. Nojah, Kõue emmel endal olid alati mees kõigi ta järeltulijate ja hõimlaste sünnipäevad. Ei olnud tal ei *facebooki* ega *geni.com-i*, ainult fenomeeniline mälu. Omamoodi märgiline vast seegi, et just nüüd, Puruvana (sellise nime pani Kõue Liinale ta esimene lapselapselaps) 120. sünniaastapäeva paiku, on sugu selts suurenenemas üsna mitme

lapselapselapselapse võrra.

Kõue vanaema kasvatus, see oli, on ja jääb. Tihtilugu olen avastanud end vanaema kombel õue peal toimetades laulmas. Ning kui ikka mõni vana tants meelde tuleb, siis kargutan mööda maja ühest toast teise. Ja see robustne, otsekohene sõnavara, mis ainsana siin maailmas üldse mõju avaldab, see saadab elu lõpuni. Ikka tuleb toiduga „morsitlejaid“ nähes meelde vanaema käratatud: „Olge siis nälgas, küll tühi pe**e sööma aab“. Aga õues lõket tehes või toas küünlaid põletades olen alati kõrgendatud valvelolekus. Just nagu kõuekõmin vasardab pidevalt peas Kõue vanaema lausutud: „Ega tuli ja p**s põle mähngiasjad.“

Irena Tarvis

Oktoobrikuu tähtpäevi

6. oktoober – 125 aastat tagasi (1899) sündis **Konstantin Verendel**, majandus- ja omavalitsustege lane. Suri 1991. aastal.

13. oktoober – 75 aastat tagasi (1949) sündis **Raivo Vokk**, bioloog, professor. Suri 25. novembril 2023.

19. oktoober – 90 aastat tagasi (1934) sündis **Arno Suu**, kalur. Suri 31. märtsil 2007.

28. oktoober – 120 aastat tagasi (1904) sündis **Pauliine Vapper**, rahvalaulik. Suri 26. veebruaril 2004. (Allikas: Saarte Hääl)

Arvustusvõistlus Kapsas

Eesti Lastekirjanduse Keskus, raamatupood Apollo, ajakiri Hea Laps ja Õpetajate Leht ootavad noori raamatuarvustajaid osalema arvustusvõistlusel Kapsas. Võistlus kestab 29. novembrini.

Võistlus toimub kahes vanuseastmes: 6.–7. klasside ja 8.–9. klasside õpilastele, kes saavad arvustamiseks valida 2021.–24. aastal eesti keeles ilmunud laste- või noorteraamatu.

Arvustuse pikkus 3000–5000 tähemärki. Tööd, millele on märgitud õpilase nimi, kool, klass ja e-posti aadress ning juhendaja nimi, palume saata hiljemalt **29. novembriks** eposti aadressile elk@elk.ee

Sten Roosi muinasjutuvõistlus

Eesti Lastekirjanduse Keskus kutsub 11–15-aastasi kirjutamishuvilisi lapsi osalema Sten Roosi nimelisel muinasjutuvõistlusel.

Kirjandusvõistlusele oodatakse muinasjutte vabalt valitud teemal. Tekstide soovitatav pikkus on 1–2 A4 lehekülge. Lood palume saata **13. jaanuariks 2025** märgusõnaga „Steni muinasjutuvõistlus“ meiliaadressil elk@elk.ee või Eesti Lastekirjanduse Keskusesse aadressil Pikk 73, Tallinn 10133. Tööle palume lisada muinasjutu autori nimi, vanus, kool ja klass.

Muhu identiteedist

26. augustil riigiametnike
välitööde seminaril peetud
ettekande põhjal

See, milline Muhu ja muhulased tänapäeval on, on Muhu looduse ja mitmetuhande aastase arengu tulemus. Loodus on siin kitsi ja miski ei tule lihtsalt kätte, aga 150 aastat tagasi oldi muhulaste visaduse ja töökuse tagajärjel nii kaugele jõutud, et rahvaarv oli väikese saare jaoks liiga suureks saanud. Muhulased hakkasid tööd ja leiba otsima mujalt, aga enamasti tuldi ikka talveks koju tagasi, nii et suur maailm tuli väikesele saarele koju kätte. Oli võimalik võrrelda ennast teistega. Mandril oli piisavalt kohti, kuhu kunagi keegi võõras ei sattunud ja seetõttu oli maailma ja enda tajumine pisut teisel tasemel.

20. sajandi alguses Muhus reisinud võõrad rõhutasid muhulaste viisakust. Selge see, et võõras kohas liikudes pidi oskama olla. Võrdluseks võib siin tuua mulkide suhtumise, a la "Mis Su tere ka maksab?". Kuigi **Muhu rahvastik** on sajandeid olnud 99,9 % eestlased, st muhulased, olid siin sakslastest mõisnikud ja käsitöölised, pärast Põhjasõda venelastest rannavahid, 19. sajandil lisandusid vene rahvusest preestrid, 20. sajandi sõdade käigus majutati vene ja saksa sõjaväelasi ja pärast sõda olid siin piirivalvurid ja raketibaasid. Ka Venemaa ei olnud muhulastele

täiesti võõras, kuigi merd sõideti rohkem lääne pool. 20. sajandi alguses rännati siit maapuudusel vabatahtlikult Kaug-Itta ja jäadi elama ka suurtesse linnadesse. Sugulastega säilisid aga suhted edasi.

Kodus elati ikka nii, nagu esivanemad olid elanud, kuigi tehti vähehaaval ka uuendusi. Kõige silmatorkavam oli muidugi riidemoemuutumine. Muhus tähendas see sel ajal seda, et kui teised mujal lihtsalt oma **rahvariidest** loobusid, muutusid muhulaste rahvariidid hoopis uhkemateks ja tänaseks on need saanud muhu identiteedi lahutamatuks osaks.

Muhulaste **ajalugu** on olnud samuti pisut teistsugune kui mujal, erinev ka Saaremaast, sest Muhus oli neid, kes pärisorjuse ajal mõisniku elavinventari hulka kuulusid, suhteliselt vähe. Eramõisad olid siin väga väikesed, võrreldes kroonuehk riigimõisatega. Nii on muhulase eneseteadvus juba sajandeid olnud kõrgem kui keskmisel eestlasel/saarlasel.

Seega on siinne rahvas küll teol käinud ja mõisatallis peksa saanud, aga mõisnik pidi arvestama, et ta peab vastutama riigi vara eest. 18. sajandil, kui pärisorjus oma klassikalisel kujul välja kujunes, toimusid maarevisjonid, kus riigimõisate majandamise kohta pidi aru

andma ja kui oli vaja kinnitust mõisniku sõnadele või tekkinud olukordadele, andsid just talupojad sellekohaseid tunnistusi.

Muhulasel on end määratleda palju kergem kui mandrimehel või isegi saarlasel. Saaremaa on juba piisavalt suur, et Lääne ja Ida oleks erinevad ja ei puutuks ka omavahel väga sageli kokku. Muhu on parasjagu suur, et ei olda just pead-jalad koos, ja parasjagu väike, et erinevused ei saanud liiga suureks kasvada. 20. sajandi alguses tagas praegusega võrreldes tohtu rahvaarv selle, et kuigi naine võeti ja mehele mindi reeglina oma külast, oli **sugulasi** igas külas, eriti pärast seda, kui mõisamaad algul väiketaludele ja hiljem asundustaludele jagati.

Sugulased olid varem muhulaste jaoks väga tähtsad nagu mujalgi Eestis, aga arvestades seda, kui vähe pärast Põhjasõda muhulasi alles oli jäänud, siis muhulastel ongi ühised esivanemad ning tehakse vahet nn suurte sugulaste ja kaugemate sugulaste vahel. Suured sugulased ollakse kuni neljanda ja viienda põlvni. See tähendab neid, kellest vanavanemad oskasid rääkida ja kelle järeltulijaid teati. Tänapäeva inimestega võrreldes olid teadmised oma suguvõsa kohta muidugi väga põhjalikud. Meie praegusele teadmatusele oma eelkäijate kohta on kaasa aidanud 20. sajandi ränded: maalt linna, massiküüditamised, 1944. aasta suur põgenemine ja nõukogude repressiivvõim, mille tõttu paljud vanemad pidasid paremaks oma lastele nende vanavanematest ja sugulastest üldse mitte rääkida. Päritolu ja minevik ei olnud ka nõukogude ideoloogia seisukohalt eriti soovitatavad teemad, kui sugulaseks ei olnud just mõni revolutsiooni- või töölislükkumise tegelane.

Sugulaste vahelisi sidemeid säilitasid ka praktilised vajadused. Sugulaste poole abi saamiseks pöördumist peeti endastmõistetavaks.

Ka kirjanik Juhan Smuuli kodudes võeti oma küla inimesi lahkesti vastu. Smuul oli niigi väga hea suhtleja, aga üks tal oli oma tagamõte: rahva seas liikudes endale ainet otsida ja leida ja otse rahva suust kuuldu kirjanduslikus kastmes trükki lasta. Enamasti see muhulasi ei häirinud, liiatigi kostitas kirjanikuhärra oma allikaid alati õlle või muu kangema kraamiga, mis teadagi jutu paremini jooksmas

pane ja keelepaelad valla päästab.

Siinkohal ei saa mööda minna **Juhan Smuuli** mõjust muhulaste eneseteadvusele ja seega ka identiteedile. Juhan Smuul oli ja on kõigist tema Stalini ülistamistest ja veel halvematest väljaastumistest ja ütlemistest hoolimata muhulaste jaoks nende endi seast võrsunud kirjanik. Seega tänaseni kõige tähtsam muhu kirjanik, hoolimata sellest, et enne teda oli Muhus sündinud Villem Grünthal-Ridala. Ridalal Muhus suuri sugulasi ei olnud ja üks see aitas kaasa sellele, et teda pole kunagi nii omaks peetud kui Juhan Smuuli. Ka Muhus sündinud Aadu Hint, kelle ema oli muhulane, kasvas Saaremaal ja tema kirjanikutee algas seal ning looming on seotud eelkõige Saaremaaga.

Juhan Smuul tuli kirjandusse ja avalikku ellu ajal, kui Ridalalast ja teistest 1944. aastal läände põgenenud kirjanikest ei tohtinud rääkida, kuigi varem teadsid neid kõik koolilugemike ja ajakirjanduse kaudu. Nende asemele astus oma muhu poiss, kellega oldi sugulased või koos koolis käidud, kelle ema ja õed elasid siin ja kes ise, hoolimata oma järjest kõrgematest ametikohtadest, käis Muhus ja ei teinud ennast tähtsaks, vaid andis kõigile kätt, kes vastu tulid. Muhulastel oli seega „meie mees Moskvast“. Smuuli kirjatööde parim osa ongi muhu inimesed ja loodus, mis oli sõna otseses mõttes tema loominguga algläte ja mille juurde ta ikka tagasi jõudis.

Ei saa öelda, et kõik muhulased 100 % tema teod ja kirjatööd heaks oleks kiitnud, oli ka neid, kes teda ka silmast silma olukorras kritiseerisid, aga üks ta hoidis ise seltest seltskondadest eemale.

Muhu identiteedi üks osa oli varem kahtlemata **õigeusk**, mis eraldas neid ülejäänud luterlikust Eestist, samal ajal lähendas õigeusu kirikut eestlastele, sest see usk ei olnud siin peale surutud, vaid esimene vaba valik, mida eesti talupoeg sai mitme sajandi jooksul nii kogukonnana kui individuaalselt teha. Õigeusk tõi Muhusse rohkem head kui halba, kuigi peavoolu ajalookirjutus on viimased 150 aastat vastupidist väitnud, nimetades seda venestamise tööriistaks.

(Järgneb)

Eda Maripuu

Muhu Muuseumi teadur,
tuodud muhulane

Külasema V sügisfestival-laat

kujunes igati meeleolukaks ja üllatuste rohkeks. Esimest korda sügisfestivalide ajaloos kostitas ilmataat 14. septembri hommikul meid võimsa vihmasajuga. Olime aga targu suurte telkidega varustatud ja laada avamise ajaks andis sadu järele. Laadalised mahtusid ilusti vajadusel varju alla ja muusikute rõõmuks kattis ka lava Muhu valla oranž telk. Õnneks oli veel suviselt soe.

Festivalil astusid seekord üles Muhu-Orissaare noorte bänd "Loki", naiste bänd "Kaunid värvid", laulu-luulekavaga rikastas kultuuri-programmi Merily Porovart naabersaarelt ja pea aasta tegutsenud Muhu naisrühm "Vihuti". Külasema "Kodukootud" esitas sekka ka oma uuemaid tantse.

Elevust tekitasid nii õunasortide näitus kui loterii, laadasupp sai tilgatumaks söödud ja kõhud kohviku hõrgutistest täis. Ja rohevahetuse nurgakeses polnud huvilistest puudust. Sügis ja õun said uhkelt tervitatud. Suured tänud müüjatele, laadalistele, esinejatele, abilistele ja ikka ka ilmataadile, kes ettenähtud sademed enne laata alla sadada lasi.

Külasema seltsingu nimel **Silla Mall**

Helina Puss

Muhulased koos ministriga Kihnus

Algus lk 1.

Tänu Kuivastu ja Virtsu vahel kurseerivatele suurtele parvlaevadele oleme selle asjaolu juba ammu unustanud. Kihnlased aga kavatsevad soetada veel teisegi sama tüüpi parvlaeva, leevendamaks suvist transpordivajadust Kihnu ja mandri vahel, sest praegu on juhtumeid, kus saare põliselanik sageli kohe mandrile ja saarele tagasi ei pääsegi, pikkade järjekordade tõttu.

Parvlaev Kihnu Virve Munalaiu sadamas.

Kihnu sadamas oli meil vastus Kihnu Vallavolikogu esimees Veera Leas koos, võta või jäta, meilegi kolhoosiajast tuttava GAZ-51 tüüpi veoautoga. Üldse tundus sel viisil saarel ringirändamine Kihnule tüüpiline olevat, hiljem nägime veel rida teisigi sõitjate veoks kohanatud erinevat tüüpi veoautosid.

Vastu tulnud transport Kihnu sadamas.

Kuna minul, tänu Eesti Saarte Kogu varasematele tegemistele, on olnud võimalik kursis olla Kihnu arenguga viimaste aastakümnete jooksul, siis oli hea nähtud võrrelda varasemate aegade. Kõigepealt hakkas silma tuntav areng teede korrahoiuse. Kõik saare peamised maanteed on viidud mustkattete alla, ütleksin isegi – asfalteeritud. See on saare nelja küla keskuse ja sadamaga ühendamiseks ääretult oluline.

Kihnu Rahvamaja kihnu.ee/rahvamaja

Kihnu Rahvamaja asub keset saart, Linakülas, selle naabruses on kirik, koolimaja ja muuseum.

Kihnu esimene rahvamaja (valmis 1950) asus praegusest mõnisada meetrit eemal, hävis tulekahjus

1999. Kihnu praegune rahvamaja (kahekorraline hoone, arhitektid Leonhard Lapin ja Toomas Rein) valmis 2001. a.

Rahvamajas on mitmesugused võimalused kultuuri- ja huvitegevuseks. Talveperioodil tegutsevad rahvamaja saalis erinevad spordiringid. Samas majas asuvad ka raamatukogu, avalik internetipunkt, Kihnu Avatud Noortekeskus KINU ja vallavalitsus. Rahvamaja on omamoodi saare kultuuri keskpunktiks.

Kogu aasta on maja külastajatele tutvumiseks avatud nii ekskursioonigruppidele kui ka üksikisikutele ja siinsetest kultuurisündmustest osasaamiseks. Samuti pakutakse võimalust külastajatel korraldada rahvamajas oma pidusid, laagreid, seminare, suvepäevi. Rahvamajas on olemas erinevate suurusetega ruumid – suur saal, fuajee, konverentsiruum, siin on võimalik ka ööbida.

Vana rahvamaja platsil asub tenniseväljak, mida on võimalik mänguks rentida. Reketid ja pall peavad mängijal endal olemas olema.

Rahvamajas on korraldatud erinevaid näitusi maalidest seinavaipade ja kihnu käsitööni. Oodatakse mitmesuguste loomeinimeste näitusepakkumisi, tere tulnud on erinevad esinejad, sisustamiseks rahvamaja kultuuriprogrammi.

Hoone omapärasele välisilmele lisab vürtsi vestibüüli põrandakattematerjal – ehe, sõelutud rannakruus, mida on kaasaegsete puhastusmeetoditega kerge korras hoida.

Kihnu Vallavalitsus kihnu.ee
Kihnu Vallavalitsus asub Kihnu Rahvamajas. Üksikasjaliku teabe vallavalitsuse tegemiste kohta leiab selle lingilt.

Meie käik vallavalitsusse tuletas kangesti meelde Ernest Hemingway ütlust selle kohta, et igas maailma sadamas võib kohata vähemalt paari eestlast. Meid võttis vastu Muhus sündinud ja siin põhikoolis käinud Kihnu vallavanem Egon Vohu, kes asjade edasise arengu tõttu on siia kolinud, siin oma pere loonud, kasvatab kolme vahvat põnni, ajab valla juhtimise asju ja tegeleb veel tuhande muu pisiasjaga, nagu päris kihnlastelegi kombeks. Meie vallaametnikele oli see tõik juba varasemast teada, kogu reisiseltskonnale aga mitte.

Pärast tutvustamisringi andis vallavanem meile põhjaliku ülevaate valla olemusest, selle kitsas-

kohtadest ja tulevikuperspektiividest. Nagu selgus, vajavad esmajärjekorras lahendamist saare varustuskindlus elektrienergiaga, ühenduse pidamine mandriga, eriti suvekuudel, prügimajandus ja reoveekäitlus ning veel mitu asja – väike, imeilus saar, aga suured probleemid, nagu väikesaartel ikka.

Elekter tuleb saarele mere põhja paigutatud merekaabli kaudu, nagu võis näha ka muuseumiekspositsioonis. Paigaldatud päikesepaneel on saarel märgata, aga mitte palju. Selline lahendus on küll praktiline, kuid mitte jätkusuutlik. Kaabel on oma elueaga kusaigil keskpunktis. Võimalike katkestuste puhul jääks saar ilma elektrita. Kihnu lähedale tahetakse rajada meretuulepark, mis on alles kavatsuste järgus. See võimaldaks teha ka väljavõtte kaablist saare tarbeks (vajalik eraldi alajaama ehitamine saarele), mida praegu soovitakse korraldada kaabli mandrile vedamise ja sealt tagasi saarele toomise teel.

Prügivedu on kallis, nagu selgub jäätmejaama kodulehel olevast hinnakirjast.

Saarel puudub korralik reoveekäitlemise süsteem, mis Muhus, suuresti tänu Saaremaa hõlma all olemisele, on tänaseks põhiliselt lahendatud. Meil on alustatud juba kompostrite paigaldamisega. Kihnus aga puudub isegi võimalus puhastusjaama rajamiseks. See on seaduse hall ala, mis vajab kindlasti lahendamist, kuna solki keegi mandrile vedama ei hakka. Turismindus aga aina suureneb.

Projektidest on esitatud taotlusi kohaliku omaalgatuse programmile. Suurem ettevõtmine selles osas nõuab aga taas suuremaid inimressursse.

Ja veel ja veel ja veel (hoolekanne, meditsiiniline teenindamine, riskide suurenemine seoses ebastabiilse rahvusvahelise olukorraga). Ilmselt

tänu ministri kohalolule saime ka meie saarest põhjaliku ülevaate osalisteks.

Kihnu kool et.wikipedia.org/wiki/Kihnu_kool

Linaküla külas asub Kihnu 9-klassiline põhikool. Seal on õpilasi 40 ümber. Üks klass on täitmata. Kooli juhib alates 2023. a direktor Õie Merimaa. Kooli missioon on säilitada kihnu keelt ja kultuuri kooskõlas tänapäevaste õpimeetoditega.

Esimesed andmed koolist Kihnus pärinevad aastast 1777. 1863. a loodi talurahvaseaduse alusel neljaklassiline klassikaline õigeusu kirikukool. Hariduse edasist kulgu Kihnus võib vaadelda esitatud lingilt. Praegune koolimaja valmis 1972 (ümberehitatud 1998). Nagu tolaeagsetele ehitistele omane (kütus oli odav) – äärmiselt eba-praktiline energiatarbimise seisukohalt. Kõrged laed ja nigel soojustus on viinud selleni, et hoone tarbib 300 kWh/m². Rekonstrueerimise käigus tahetakse see näitaja viia kuni 90 kWh/m².

Koolil on oma aed, kus kooli vapile sarnaselt on 8 peenart, milles õpilased kasvatavad kõiksugu maitsetaimi ja juurvilju.

Meile esinesid kooliõpilased laulu ja tantsuga, loeti omatehtud luuletusi õpilaste koduküladest.

Kõlama jäi mõte, et kooli õpetajad on universaalsed, võimelised õpetama mitut õppeainet, selle asemel, et tuua asendusõpetajaid mandrilt, mis pahatihti osutub pika kohaletulemise aja tõttu võimatuks. Õpilased on äärmiselt õpihimulised, austavad oma keelt ja kultuuri. Pärast kooli lõpetamist jätkatakse oma haridusteed mandril, põhiliselt Pärnus, aga ka mujal (merekool).

Jätkub järgmises Muhulases.

Hants Kipper, autori pildid

Ilmakaarte suunas orienteeritud peenrad.

Lilli tänab õnnitlejaid

Soovin südamest tänada kõiki, kes mind õnnitlesid ja meele pidasid! Täna Muhu Vallavalitsust, Muhu Hooldekeskust, kes mind iga päev hoiavad ja poputavad. Täna Ätsest ja pillimehi, kes töid värve ja muusikat. Eriline tänu Hellamaa Külakeskuse Tiinale ja Anule, kes korraldasid meeleoluka üllatussünnipäeva... ei jätku lihtsalt sõnu. Lähen vihmasse sügisele vastu, süda täis õnne ja tänulikkust. Lilli

Neid soove lugedes hinges kui lilledekeel.

Uduloorina tänusõnad te poole on teel.

*Sügiskullas siin soputan mälestushetki –
väiksed rajad kõik täis me ühiseid hetki.*

[“Manniker”]

Mälumäng Jaan Allikuga

11. oktoobril kl 19

Hellamaa Külakeskuses

oktoobris avatud:
N, R, L kl 10–15.

Ujumine Leisi kooli ujulas

kolmapäeviti kl 19–20

täispilet 8 eurot,

sooduspilet 5 eurot kord

Sõit valla bussiga **Liiva kiriku
parklast kl 18**

Anna oma tulekust teada tel 5307
1947, kultuur@muhu.ee

Kirikuteated

EELK Muhu Katariina kogudus

Pühapäev, 13. oktoober kl 14
jumalateenistus armulauaga
(kirikus). Lõikustänapühä.

Pühapäev, 27. oktoober kl 14
jumalateenistus armulauaga
(kirikus). 23. pühapäev pärast
nelipüha.

Värsked teated kodulehel muhu.eelk.ee Koguduse õpetaja **Hannes Nelis**, tel. 529 1881, e-post: hannes.nelis@eelk.ee

EAÕK

Hellamaa ülemapostlite Peet-
ruse ja Pauluse kogudus
fb: Hellamaa kirik

Rinsi Neitsi Maria Kaasani
Pühakuju kogudus
fb: Muhu-Rinsi kirik

Tornimäe Neitsi Maria kaits-
mise kirik
fb: EAÕK Tornimäe Neitsi
Maria kaitsmise kirik

EKNK Muhu kogudus Hellamaa Külakeskuses

2., 16. ja 30. oktoobril kl 18.30 Kena Sõnumi õhta.

13. oktoobril kl 16 Lõikustänapühä jumalateenistus. Jumala-
teenistusega samal ajal toimub lastetöö. Peale jumalateenistust on kõik
oodatud lõikustänapühä kohvilauda.

27. oktoobril kl 16 Koguduse esimese aastapäeva tähistamise
jumalateenistus. Jumalateenistusega samal ajal toimub lastetöö. Peale
jumalateenistust on kõik oodatud koguduse esimese aastapäeva
tähistamise kohvilauda.

EKNK Muhu koguduse pastor Alur Õunpuu, mob. +372 5333 0009,
e-post: muhukogudus@eknk.ee; www.facebook.com/muhukogudus

Meie hulgast lahkus 89-aastasena Tamse külas sündinud

Raul Ots 20.5.1935 – 14.9.2024.

Kallist papat mälestavad abikaasa, lapsed ja lapselapsed.

IN MEMORIAM

Meie hulgast lahkusid

1. septembril 80-aastane **Arseni Maajärv**.

1. septembril 67-aastane **Ado Mäenurm**.

24. septembril 78-aastane **Jüri Murd**.

Tunneme kaasa omastele!

Talvekuu juubilarid ja sünnipäevalapsed

Asta Kesküla	93 (10.11)
Estrid Põlluaar	93 (29.11)
Ellen Roi	92 (24.11)
Erna Saartok	89 (6.11)
Vaike-Helje Lahke	88 (26.11)
Astra Vingisaar	87 (3.11)
Verni Saarkoppel	83 (8.11)
Luule Tarvis	80 (22.11)
Paul Tüür	75 (8.11)
Eimar Valk	75 (29.11)
Küllli Raudsepp	70 (1.11)
Uno Toom	70 (9.11)
Jaan Naanu	70 (24.11)
Elle Maltis	70 (27.11)
Ulvi Kipper	65 (16.11)

Andres Holm	60 (8.11)
Annika Soom	60 (8.11)
Tiit Uutsalu	60 (11.11)
Jan Haines	60 (26.11)

Palju õnne!

Märkus: kes ei soovi oma sünnipäeva avaldada, palume sellest märku anda vähemalt kaks kuud enne, kuna Muhulane avaldab igas numbris mitte algava, vaid järgmise kuu sünnipäevalapsed.

* Küttepuude, pelleti ja briketi müük üle Eesti. www.puu24.ee või helista 5200093, 6000136.

Lõuna-Eesti ERAMETS
Metsale hea peremees!

**Ostame metsakinnistuid ja
raieõigust üle Eesti**

☎ **50 72 544**
✉ **mets@erametsa.ee**

www.erametsa.ee

Adrem Kinnisvara
www.adrem.ee

Kõige parem ülevaade Muhu kinnisvarast!
Kinnisvara vahendus ja arendus alates 2002. aastast.

Meie kontor asub nüüd uues Muhu Majas, Liiva keskuses, kus on mugav võimalus meie klientidel kaugtööstuste vormis lepinguid sõlmida.

Lauri Kolk, lauri@adrem.ee, +372 5191 2950
Allan Pajus, allan@adrem.ee, +372 56 900 411

Võta meiega julgesti ühendust, kui soovid osta-müüa!

**Tervisevõimlemine
Martin Vahimetsaga**

toimub **pühapäeval 6. oktoobril**
Muhu Spordihallis, algus kell 12.00. Pilet 10 eurot.

Oktoobrikuus alustab Hellamaa **retrookino – 15. oktoober kell 10**
kinohommik, **18. oktoober kell 19**
kinoõhtu. Kinokavad valla kodu-
lehel ja/või külakeskuses.

19. oktoobril toimub Muhu Spordihallis Eesti **väikesaarte pärimus-
tantsude päev**, õhtusele **simmanile** kõik oodatud, algus kell 19. Täpsem
teave valla kodulehel.

Novembri Muhulase materjalid on teretulnud **30. oktoobri õhtuni**.

Toimetab Anu Pallas,
tel: 5228 929, e-post: muhulane@muhu.ee
Muhulane ilmub kord kuus.
Internetis www.muhu.ee/muhulase-arhiiv
Trükkitud Saaremaa Trükikoda 450 eks.
Hind **50** eurosent